

Kunstner Morten Traavik hevder norsk bistandspolitikk handler om Gransker det godes

Gjennom kunstprosjektet «Miss Landmine» er Morten Traavik blitt overbevist om at bistandsprosjekter ikke kan redde verden.

FAKTA

Morten Traavik:

■ Norsk kunstner og regissør.

■ Kjent for en rekke omdiskuterte og anerkjente kunstprosjekter. Blant annet «Miss

Landmine Angola» (2008) og «Miss Landmine Kambodsja» (2009).

■ Er også kjent for å ha gjort kunststunts i Nord-Korea, som 17. mai-feiring i hovedstaden Pyongyang.

■ Aktuell med boka «Djevelen er en fallen engel» på Aschehoug forlag.

BØKER

Av Dag Eivind Undheim Larsen (tekst) og Anniken C. Mohr (foto)

Morten Traavik er en av Norges mest markante kunstnere, og han har høstet internasjonal oppmerksomhet rundt flere av sine kunstprosjekter.

I 2007 lanserte han kunstprosjektet «Miss Landmine Angola», hvor det ble avholdt missekonsurranser med landmineofre. Prosjektet lå i grenselandet mellom politikk og humanitært arbeid.

I dag lanserer Traavik boka «Djevelen er en fallen engel». Her tar han opp noen av problemstillingene han støtte på under arbeidet med «Miss Landmine».

– Jeg har forsøkt å gå inn i det egentlige «mørkets hjerte», sier Traavik med en klar referanse til romanen ved samme navn av den britiske forfatteren Joseph Conrad.

I likhet med Conrad ønsker Traavik å se nærmere på europeernes framferd i Afrika.

– Hva får oss til å dra ut i verden for å gjøre «det rette»? Hva er det som får et land til å invadere Afghanistan, og hva er det som får meg til å gi 20 kroner til en romkvinne utenfor Oslo S, spør Traavik retorisk.

Menneskelig drift

Han mener disse ytterpunktene kan spores tilbake til samme allmennmenneskelig drift.

MISS LANDMINE: Fra Traaviks prosjekt «Miss Landmine».

FOTO: GORM K. GAARE/MISS LANDMINE

– I boka forsøker jeg å se på det godes problem med et blikk som verken er bundet opp av politisk korrekthet eller moralisering.

Temaet i «Djevelen er en fallen engel» er det godes problem slik det kommer til uttrykk gjennom den vestlige bistandspolitikken, et tema Traavik fikk god kjennskap til gjennom arbeidet med «Miss Landmine». Det var nettopp ved hjelp av bistandsorganisasjoner i Angola at han kom i kontakt med mulige deltakere i prosjektet.

– Miss Landmine-prosjektet deler mange karakteristikk med et bistandsprosjekt, så boka er også et lite forsøk på selveksorsisme, hvor jeg bruker meg selv som eksempelstudie. Både av min egen indre hang til problematisering og all omtalen rundt prosjektet, har tvunget meg til å tenke gjennom hva det å gjøre verden til et bedre sted handler om, sier han.

Endret syn

Det har også endret Traaviks syn på hva humanitært arbeid og bistandsmidler kan utrette, og han tror det å gi sluse mer penger til den tredje verden gjør mer skade en gagn.

– Jeg har gått fra en eplekjevkk humanisme til å bli mer og mer overbevist om at bistandsprosjekter ikke er måten å redde verden på. Og det er nok ingen tilfeldighet at de mest bistandskritiske stemmene jeg har støtt på, enten er Frp-ere eller bistandsarbeiderne.

Traavik mener det er noe galt med det grunnleggende premisset som bistandspolitikken hviler på.

– Jeg tror vi må innse at vi ikke kan kurere kreft med dispril, sier han.

– Var det en spesiell hendelse som fikk deg til å endre syn?

– Det var nok mer snakk om erosjon enn en aha-opplevel-

FANGET: Kunstner Morten Traavik mener norsk bistandspolitikk ikke hjelper den tredje verden. I en ny bok tar han

se, men jeg fikk en realitetsorientering under et besøk i en «pick up»-bar for det vi kan kalle prostituerte i Angolas hovedstad, Luanda.

I boka blir denne baren skildret som et sted hvor «litt loslitte mellomeuropeiske 60-åringer behandles som popstjerner».

– Her var det kanskje 80 prosent afrikanske damer og 20 prosent hvite menn. Men nene så ut som diplomater, bistandsfunksjonærer eller oljekontraktører. Jeg ble ikke moralsk forarget over at en-somme og stygge hvite menn også trenger kjærlighet selv om de må betale for det. Men at det ansiktet bistanden viste der, er så fundamentalt forskjellig fra det ansiktet vi gir penger til.

Moralske dilemmaer

Traavik forteller at det var det store spennet mellom disse to fortellingene satte i gang noen tankeprosesser.

– Og når man først begynner å se, så ser du ganske mye.

Traavik understreker at hans anliggende ikke bare er å levere rein bistandskritikk.

– Slike perspektiv finnes det nok av, og jeg har vært mer opptatt av de moralske dilemmaene knyttet til bistanden enn tall og siffer. Samtidig kan man vel spørre seg hvor mange som leser slike bøker.

Traavik mener bistandskritikken deler skjebne med dem som snakker om klimakrisa.

– Det er for ubehagelig, for komplisert og for sammensatt. Da er det bedre å gi en hundrelapp til Kirkens Nødhjelp for å slippe den dårlige samvittigheten.

– Men fører ikke kritikken også til endringer i bistandspolitikken?

– Foreløpig har vi bare sett den effekten at bistandsbudsjettene blitt økt, noe den rødgrønne regjeringen har gjort. Nå har jeg registrert at den nye Høyre og Frp-regjeringen har fjernet bistandsministeren, men det gjenstår å se om

dette bare blir en symbolhandling. Jeg tviler på at vi vil se store endringer i bistandsbudsjettene framover.

– Handler om maktpolitikk

Det er på tide å innse at bistandspolitikken har en viktig rolle når det kommer til å sikre norske interesser i utlandet, hevder Traavik.

– Dette dreier seg om langt mer enn å være en selvtiltult humanitær supermakt, slik Norge ønsker å være. Bistandspolitikk er en måte å kjøpe seg innflytelse på. Det at Norge pøser ut penger til fredssprossene i Midtøsten og Sør-Sudan handler om realpolitikk. Dette er tross alt steder vi har svært dårlige forutsetninger for å forstå problemstillingene, sier Traavik, og etterlyser mer ærlighet.

– Jeg hadde fått mye større respekt for politikerne om de hadde sagt at vi gir blaffen i om det blir fred i Midtøsten. Dette er for å holde oss i spill, og sikre våre interesser. Det

å sikre norske interesser: problem

oppgjør med ønsket om å redde verden.

handler om rein maktpolitikk i en ny forkledning.

Slagordet «hjelp til selvhjelp» er treffende, men da med motsatt fortegn, mener Traavik. Han sier det gjelder både på et politisk og samfunnsøkonomisk plan, og på et personlig og individuelt nivå.

– Kan kunsten spille en kritisk rolle i denne sammenhengen?

– Ja, jeg tror kunstnere kan gjøre en forskjell. Men vi må også være klar over at det finnes en del likheter mellom det politiske kunstmiljøet og bistandsmiljøet. Det er lett å finne eksempler på symbolhandlinger i kunstnerisk uttrykk som ikke fører til noe annet enn at de som står bak føler seg som bedre mennesker.

«Ballonger for Burma»

Det ble også Traavik rammet av under arbeidet med «Miss Landmine».

– Da jeg gikk inn i dette arbeidet, var målsettingen å

skape en slags grusom skjønnhet. Men etter hvert begynte jeg å fundere på om jeg kunne hjelpe disse damene til et bedre liv, så jeg måtte poengtere både for dem og meg selv at dette sannsynligvis ikke kom til å bedre livet deres i nevneverdig grad, sier han, og legger til at vi må unngå «Ballonger for Burma»-syndromet.

Syndromet er ifølge Traavik troen på at kunstneriske handlinger kan redde verden. Det er gjerne bærere av sosial samvittighet som politikere, bistandsarbeidere, kulturarbeidere og visse rockestjerner som rammes.

Men det er likevel håp på kunstens vegne, mener han.

– Dersom kunstneriske strategier skal ha noe for seg i denne sammenhengen, må det være gjennom evnen til å stille spørsmål og avdekke dilemmaer. Det man ikke bør gjøre, er å tilby en ferdigtygget kunstnerisk og politisk agenda.

dagl@klassekampen.no

«FØR REVOLUSJONEN»: Israellarar nyt livet i Teheran før den islamistiske revolusjonen i 1979.

FOTO: BIFF

Det nyhenda ikkje fortel

Guri Kulås

KOMMENTAR

Filmfestivalar, som Bergen internasjonale filmfestival, er no obligatorisk for den som vil halda seg orientert. Ikkje berre om filmkunst, men om verda.

I dag opnar Bergen internasjonale filmfestival (Biff) for 14. gong. Biff er ein svært omfattande og variert publikumsfestival – med totalt 155 langfilm, filmaktivitetar for skoleelevar og førpremierar på kinogodbitane utover seinhausten. Opningsfilmen er ein «snikpremiere» på den spektakulære amerikanske romfartssuksessen «Gravity».

Kjernen i Biff er likevel eit nøye utvald program av spesialimportert spelefilm og dokumentarfilm som det elles kan vera vanskeleg å få sett. Særleg dokumentarseksjonen har vorte viktig, med brennaktuelle tema, ikkje minst i konkurranseprogrammet.

Eitt døme, blant svært mange, er Jacob Kornbluths «Inequality For All», eit portrett av den amerikanske økonomiprofessoren Robert Reich. Han hoppa av karrieren som arbeidsminister under Bill Clinton då han forstod at nyliberalane på 1990-talet var uinteresserte i professoral argumentasjon for at det er samfunnsfornuftig å forda godene. No reiser førelesaren Reich omkring som ei einmannskampanje mot nyliberal samfunnsbygging.

Eit anna døme er filmen «The Network», om Tolo TV, den første uavhengige tv-kanalen i Afghanistan. Motsett dei fleste filmskaparar som har arbeidd i Afghanistan, har regissør Eva Orner ikkje følgd vestlege soldatar, men det nasjonsbyggande prosjektet til menneska bak landets største tv-kanal. Eit liknande ikkje-militært perspektiv, men villare i all si framferd, er George Gittoes' kjærleiksfilmproduksjon mot tvangsekteskap i «Love City Jalalabad».

Ein interessant personleg dokumentar av israelske Dan Shadur set konflikten mellom Israel og Iran i eit nytt lys. Under Sjah-styret på 1960- og 70-talet levde tusenvis av høgtlønna israelske ingeniørar og andre fagfolk gode liv i Iran, der dei både bygde infrastruktur, selde våpen og trente den iranske hæren. Som ein del av den vesle, isolerte overklassen vart den islamistiske revolusjonen i 1979 eit dobbelt trugsmål for israelarane. Regissørens eigen familie var blant eksilantane og blir skildra i «Before the Revolution».

«Kinoane blir av mange årsaker meir uvesentlege for både kunst og demokrati»

Festivalen har også fått tak i den siste filmen til Errol Morris («Standard Operating Procedure», «The Fog of War»). «The Unknown Known» er eit portrett av Donald Rumsfeld, eller ein dokumentarisk duell mellom filmskapar og filmobjekt slik berre Errol Morris kan laga det.

Filmskaparane Lana Wilson og Martha Shane har på si side funne fram til dei fire(!) siste gynekologene i USA som utfører seinabortar. Dei er alle over 70 år gamle og tidligare kollegaer av legen George Tiller, som vart myrda av ein abortmotstandar i 2009. Filmskaparane kjem også til Bergen for å snakka om USA «After Tiller». Denne filmen er også eit døme på korleis dokumentar har vorte eit sentralt verkty for politisk grasrotaktivismen i dag.

Med jamne mellomrom blir det stilt spørsmål ved om vi treng alle dei norske filmfestivalane? Programmet til Biff halde opp mot kinoprogrammet eller tv-programmet den same veka, stadfester at vi gjer det. Kinoane blir av mange årsaker alt meir uvesentlege for både kunst og demokrati. Og trass i bra arbeid i einskildredaksjonar, særleg nyhendemagasina på både NRK og TV 2, har festivalane vist at det både finst eit stort uformidla filmtilbod og eit publikumsbehov for grundigare drøfting av mange tema. Festivalane set

filmene i kontekst med politiske debattar og inviterte filmskaparar. Og med det nettverket som er bygd opp av festivalar frå Tromsø (Tromsø internasjonale filmfestival), via

Trondheim (Kosmorama) og Oslo (Film fra Sør, Human Rights/Human Wrongs og Oslo Dokumentarkino), finst det eit no eit kvalitetstilbod til store delar av norsk filmpublikum, som etter kvart verkar umisteleg.

Guri Kulås

gurik@klassekampen.no